

מנופים לשיפור הדיון בקהילות השקפה

הנחת העבודה של מהלך השקפה היא שדיון מקצועי מעמיק ופורה בקהילות מורים תורם לשיפור ההוראה והלמידה בכיתות. אבל כל מי שהתנסה בכך יודעת שלא קל לנהל שיחה מקצועית פורייה. בסדרה "מנופים לשיפור הדיון בקהילות השקפה" אנו דנים במפתחות ובחסמים העיקריים לדיון פורה ומציעים דרכים לשיפור הדיון בקהילות.

והפעם - הימנעות ממחלוקות

למה זה חשוב?

במסגרת השיח המקצועי אנו נוטים פעמים רבות להקדיש את עיקר תשומת הלב לפתרונות מעשיים לבעיות ספציפיות ולא לבחינת הנחות היסוד שלנו. מחלוקות מעודדות אותנו לעשות זאת. הן מחייבות את הצדדים השונים להבהיר את עמדותיהם ודוחקות בהם לספק טיעונים עבוכים. אלא שמחלוקות עלולות ליצור אווירה לא נעימה ואף לאיים על לכידות הקהילה, כך שאי הסכמות רבות נשארות סמויות והצדדים נמנעים מהשמעת עמדותיהם במלואן.

איך זה נראה בקהילה?

לפנינו תמלול קצר המדגים זאת. הוא לקוח ממפגש קהילת מורות שפה שעסק בהנחיית תלמידים בביצוע עבודות חקר. נורית, שהובילה את הדיון, התחילה לדון באתגרים הכרוכים בכך, אבל עד מהרה התגלעה מחלוקת בינה לבין חוה:

חוה ערערה על הכיוון שהובילה נורית במפגש הקהילה. היא הציעה אפשרות שלפיה עבודות החקר, שהמורות בקהילה אמורות להנחות, כלל אינן מתאימות לתחום השפה שהן מלמדות. המחלוקת שנוצרה בין חוה לנורית הייתה עבוכית ועבור הקהילה הזדמנות לברר את הנחות היסוד הנוגעות ללמידת חקר. בדיעבד נוכח לתהות למשל, מה הייתה עונה חוה לשאלת של דפנה "למה?", שכלל הנראה הופנתה אליה. למה לדעתה למידת חקר מתאימה יותר להוראת מדעים מאשר להוראת שפה. הקהילה יכלה לנצל את חוסר ההסכמה ולדון ביתרונות ובחסרונות של למידת חקר, או להשתמש בה כדי לבחון את סוגי החקר המתאימים ללמידה על תופעות טבעיות בלימודי המדעים ואת סוגי החקר המתאימים ללמידה על מבנה השפה ושימושיה. הדבר התחיל לקרות כשנורית ניסתה להסביר מהי עבודת חקר, אבל הדיון לא המשיך להתפתח בכיוון זה. נורית מיהרה להמשיך בדבריה, וכשאמרה "או קיי", היא למעשה חסמה אפשרות להמשיך ולהעמיק את המחלוקת, ובכך גם חסמה את הדיון המהותי בנושא עבודות החקר. ואכן מיד אחר כך עברה הקהילה לעסוק בדרכים לתמוך בלמידת החקר של התלמידים, וחבריה לא שבו לשאול מהי למידת חקר או אם וכיצד היא מתאימה לתחום השפה.

נורית: אני חושבת, זה שבאמת לעשות, ללמד ילד לעשות עבודת חקר, צריך לדעת בעצמי לעשות עבודת חקר. אני לא חושבת שכל מורה יודעת באמת, כולל אני, נורית, לעשות עבודת חקר. זאת אומרת באמת, לא רק מה השלבים אלא איך באמת אני בא ועושה את זה כהוראה. אני חושבת שפה העניין.

חוה: כי עבודות חקר זה יותר מתאים לתחום המדעים מאשר לתחום השפה.

נורית: זה לא נכון.

דנית: לא מסכימה איתך.

דפנה: למה?

נורית: זה לא נכון בכלל. כי הגדרה של עבודת חקר, במהות שלה, זה בעצם לחקור נושא. ונושא יכול להיות נושא שהוא בכל תחום דעת. במטרות שאנחנו מגדירים לעצמנו בבית הספר היסודי.

חוה: אז הדוגמה שאני... אני תכף אראה איך זה.

נורית: או קיי, בסדר. או קיי.

איך נזהה הימנעות ממחלוקת?

1. תחושה שדברים לא נאמרים – לעיתים אנו מרגישים שאנו או עמיתינו עוצרים את עצמנו, נמנעים מלהגיד דבר מה, ולפעמים התחושה היא שאנו מעדנים את דברינו או מציגים אותם בצורה עמומה שיכולה להשתמע לשני פנים ולא באופן ישיר (יש פיל לבן בחדר).
2. פתרון מהיר – כשמוצעת פשרה בין צדדים בעלי עמדות שונות או כשאחד הצדדים מוותר על עמדתו, בלי שנבחנו היתרונות והחסרונות הגלומים בעמדות שמציע כל צד.
3. "דילוג" על הדילמה – הסכמה שלא להסכים יכולה לנבוע מבירור מעמיק של העמדות השונות בדילמה, אבל לעיתים היא עלולה להיות דרך להימנע מבירור מעמיק של הגורמים לחוסר ההסכמה.

מה ניתן לעשות בעניין?

1. לברך על מחלוקת – כשמורים אינם מסכימים נוכל להתייחס לכך כאל הזדמנות ללמידה ולשמוח במגוון הדעות המפרות את הדיון הקהילתי.
2. לברר עמדות – במצב של חוסר הסכמה כדאי לבחון את התפיסות של כל אחד מהצדדים ואת הסיבות לכך שהוא מצדד בעמדה שונה, ולאפשר לכל צד להשמיע את דעתו במלואה. לשאול: "האם אנחנו ניצבים פה בפני דילמה? מהם הערכים המתנגשים זה בזה?".
3. להימנע מפתרונות מהירים – לאפשר לחברי הקהילה את המרחב והזמן הדרוש להם לשהות במצב של חוסר הסכמה, להתווכח, לא לחתור לפתרונות מרגע שמתגלעת מחלוקת, ולעודד את המורים שלא לוותר על עמדותיהם אם לא השתכנעו לחלוטין מן ההצעות החלופיות שהושמעו.
4. לבחון לעומק את פתרון המחלוקת – ביחס לפתרון המתגבש (בין אם מדובר בפשרה, ויתור של אחד הצדדים או הסכמה שלא להסכים) לבדוק אם הרציונל שלו ברור לכל חברי הקהילה, מהם יתרונותיו וחסרונותיו, ומדוע כדאי לבחור דווקא בו.

מחשבות נוספות

- האם ומתי מחלוקת מאיימות על לכידות הקהילה? אולי יש מחלוקת שעדיף להימנע מהן (למשל, מחלוקת בנושאים פרסונליים)? ואולי לפעמים מחלוקת סביב נושאים מקצועיים דווקא מחזקות את הקשר בין חברי הצוות ומאפשרות להיטיב להגדיר את המטרה המשותפת לשמה פועלים. להרחבה ראו:
- de Lima, J. Á. (2001). Forgetting about friendship: Using conflict in teacher communities as a catalyst for school change. *Journal of Educational Change*, 2(2), 97-122.
- בן-זקן, מ' וכרמי, ט' (2020). תפסיקו להגיד "מהמם!" – הובלת שיח חקרני-קונפליקטואלי.

<https://lib.cet.ac.il/Pages/printitem.asp?item=21403> https://hashkafa.macam.ac.il/stop_saying_wow